

וילך

הוא^א, אבער עס מיינט נאָכן סוף, נאָך דעם ווי ס'ענדיקן זיך די ז' שנים, שהיא שנה שמינית^ב.

וויבאלד אבער אז פון דעם המשך הכתוב „במועד שנת השמיטה“ איז משמע אז דאס מיינט אין שנת השמיטה, איז רש"י ממשיך, ולמה קורא אותה שנת השמיטה? און פארענטפערט „שעדיין שביעית נהגת בה כו“.

לפיז איז אבער ניט פארשטאנדיק:

(א) רש"י האט געדארפט מעתיק זיין אויך די ווערטער „בחדג הסוכות“ (אדער עכ"פ זיי מרמז זיין מיט „וגו“), ווארום דאס איז דאך מעורר די שוועריקייט אין פסוק?

(ב) אויב רש"י קומט מחדש זיין אז „מקץ שבע שנים“ מיינט דא נאָכדעם ווי ס'ענדיקן זיך די שבע שנים (ניט ווי מוואלט געלערנט בפשטות אז דאס מיינט בסוף שנת השבע), האט ער בלויז געדארפט זאגן, שהיא שנה שמינית — פארוואס דארף ער מקדים זיין, בשנה ראשונה של שמיטה^ג, וואס האט קיין שייכות ניט צו מפרש זיין דעם לשון „מקץ“, און גיט בכלל גארניט צו אין הבנת הכתוב^ד, לכאורה?

(8) ראה רא"ם כאן.

(9) ראה בארוכה רמב"ן ראה טו, א.

(10) ובדפוס ראשון התחלת פרשיי היא, מקץ שבע שנים של שנת השמיטה בשנה הראשונה של שמיטה.

(11) ברע"ב ר"ם מקץ: וכן מה שאמר בפ' וילך מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחדג הסוכות ר"ל בסוף השביעית. . ל' יום אחר השמיטה נחשב מן השמיטה. אבל לשון רש"י בתחלת לשונו „בשנה ראשונה של שמיטה שהיא שנה שמינית“ מדגיש להיפך. וראה לקמן בפנים סעיף ב.

א. אין דעם ציווי אויף מצות הקהל איז די התחלה „מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחדג הסוכות“^א. איז רש"י מעתיק פון פסוק די ווערטער „מקץ שבע שנים“ און איז מפרש: בשנה ראשונה של שמיטה שהיא שנה שמינית^ב ולמה קורא אותה שנת השמיטה? שעדיין שביעית נהגת בה בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית^ג.

ווי מען לערנט בפשטות^ד, איז די שאלה וואס רש"י קומט פארענטפערן: לשון הכתוב איז „מקץ שבע שנים“ דער סוף פון די זיבן יאר, פון דעם זיבעטן יאר, און אזוי איז אויך מובן פון לשון „במועד שנת השמיטה“ אז דאס איז דער יאר פון שמיטה, און דערנאך איז דער פסוק מסיים „בחדג הסוכות“ וואס איז ניט אין (סוף פון) זיבעטן יאר:

איז רש"י מפרש אז „מקץ שבע שנים“ דא מיינט, שנה ראשונה של שמיטה שהיא שנה שמינית^א, דאס הייסט, אז „מקץ“ מיינט טאקע „סוף“, ווי רש"י טייטשט בר"פ מקץ, כל לשון קץ סוף

(1) לא, ירד.

(2) כ"ה בדפוסים לפנינו ובדפוס ראשון, היא בשמינית. ובדפוס ב' ובכ" כתי רש"י (שתח"י) „בשמינית. וברוב כתי רש"י (שתח"י) הוא, בשנה (ה)ראשונה של שמיטה והשאר ליתא.

(3) בדפוס שני „קרא“.

(4) בדפוס ראשון מוסיף כאן, והיא שמינית ולא (אלא) לפי שעדיין כו“.

(5) תיבות „היוצא למוצאי שביעית“ ליתא בדפוס שני.

(6) ראה דבק טוב, באר יצחק.

(7) ראה סוטה מא, סע"א: ואי כתב רחמנא שמיטה היא בסוף שמיטה, ובפרשיי (ד"ה בסוף שמיטה): קודם ר"ה של שמינית דהא מקץ שבע בסוף שנה משמע.

של שמיטה" — דער אַנפאַנג פון זיבן יאָר הבאות¹⁶.

לפי¹⁷ איז אָבער נישט פאַרשטאַנדיק לאידן: וואָס רש"י איז מוסיף, "שהיא שנה שמינית" — זי איז אַ המשך פון דער פריערדיקער שמיטה.

ועוד ועיקר: אויב רש"י קומט מחדש זיין אין די ווערטער, "מקץ שבע שנים", אַז עס איז אַנדערש ווי פירוש בל מקום, וואָלט ער עס געדאַרפט זאָגן (א) בלשון חידוש אַז ס'איז נישט ווי דער כלל וואָס ער אליין זאָגט, "כל לשון קץ סוף הוא", און ברענגען אַ ראי' צו דעם פירוש. (ב) עס האָט געדאַרפט שטיין אַלס טייטש פון די ווערטער, "מקץ שבע שנים" — שנה ראשונה של שמיטה.

פון לשון רש"י, "בשנה ראשונה של שמיטה"¹⁸ איז משמע, אַז נישט ער קומט אַפטייטשן דעם וואָרט, "מקץ (שבע שנים)", נאָר — זאָגן און מפרט זיין אין וועלכן זמן דאָס איז — "בשנה ראשונה של שמיטה שהיא שנה שמינית"¹⁹.

(16) והטעם שאינו מפרש ש.מקץ שבע שנים קאי על כל השנה — י"ל כי אינו מסתבר שהכתוב יקרא כן את כל השנה משום פעולה חד פעמית שבחלת השנה. משא"כ במקץ שבע שנים תעשה שמיטה' להפ"י שקאי על כל השנה, שמדובר בשמיטת קרקעות שזו בכל השנה, ראה רמב"ן שם. ואיזי שייך למיש רש"י (בהר כה, יו"ד): יובל הוא, שנה זו מובדלת משאר שני' בנקיבת שם לה לבדה ומה שמה יובל שמה על שם תקיעת שופר (אף שגם זה הוא פעולה א' בתחילת השנה), כי שם הריו בננוע נקיבת שם' (ובשעת התקיעה נקרא, ובמילא — נשאר כן ונקבע השם), משא"כ בנדו"ד שהמדובר בפ"י הכתוב, "מקץ שבע שנים", ועצ"ע.

(17) ופשיטא לפי הגירסא בדפוס ראשון שמפרש "מקץ שבע שנים של שנת השמיטה" ורק אח"כ כותב, "בשנה ראשונה של שמיטה".

(18) לכאורה יש לומר שרש"י מפרש הכתוב ע"ד

און ווי מען געפינט טאקע אין משנה וגמרא²⁰, אַז מ'רופט דעם זמן פון הקהל "בשמיני", "בשמינית", עס ווערט אָבער נישט געזאָגט אויף דעם אַז דאָס איז "שנה ראשונה של שמיטה".

ב. לכאורה וואָלט מען געקענט פאַרענטפערן (עכ"פּ די צווייטע שאלה הנ"ל), אַז רש"י קומט דאָ מחדש זיין אַז אַנדער פירוש סיי אין "מקץ" סיי אין "שבע שנים" (ובדרך ממילא — אויך שולל נאָך אַ פירוש וואָס מ'וואָלט געקענט לערנען אין פסוק):

קס"ד צו זאָגן — "מקץ" פירוש "סוף", און דאָס מיינט דעם (גאנצן) זיבעטן יאָר, וועלכער איז דער "מקץ" פון דער תקופה פון שבע שנים²¹, אַז צום סוף פון "זיבן יאָר תקופה" (היינו — דער גאנצער זיבעטער יאָר), וואָס איז "מועד שנת השמיטה", אין דעם זמן פון חג הסוכות פון זיבעטן יאָר זאל זיין "הקהל גו".

איז רש"י שולל דאָס ומפרש אַז "מקץ שבע שנים" דאָ איז אַ יוצא מן הכלל, דאָ מיינט עס נישט "סוף", נאָר — "התחלה"²² (ע"ד ווי מען געפינט בכמה מפרשי התורה²³ — בפ"י מקץ) "שנה ראשונה

(12) סוטה שם.

(13) ע"ד פרש"י בא' י, כב.

(14) כי ל' מקץ הוא מלשון קצה שיתכן גם על ההתחלה שהוא קצה הראשון. או, כי גם לפעמים הקץ הראשון מהענין יקרא קץ כי הוא סופו מהקצה ההוא (חידושי פירוש מהר"ק ר"פ מקץ). וראה בכ"ז בהנסמך בהערה הבאה.

(15) ראב"ע כאן, ובפ' ראה טו, א. אלא שלדעתו פירושו — תחלת שנת השמיטה. ראה גם פירושו בשמות כ, ח ופירושו כאן בפסוק יב. וכן מפורש באברבנאל כאן. וראה רמב"ן פ' ראה שם בארוכה. רא"ם (וגי'א) ר"פ מקץ. וראה פסיקתא זוטרותא כאן.

(16) וי"פ הרד"ק (בספר השרשים ערך קצץ) ב.מקץ שבע שנים' דראה שם. וברמב"ן ראה שם [וכן אמרו המדקדקים כלום]. וראה ספר זכרון ר"פ מקץ.

(*) ועד"ז נתבאר טעם שיש לקרות אח כל השנה "שנת הקהל" — ראה שיחת שי"פ ואתחנן תשמ"א (לקו"ש חל"ד ע' 329 בהערה).

רש"י קומט אבער מבאר זיין דא א שאלה כללית אין דעם זמן פון מצות הקהל

[וכמדובר כמה פעמים, אז בכ"מ פאר-ענטפערט רש"י אז ענין כללי אין דער פרשה גלייך בתחלת הענין. כאטש די שאלה ווערט ערשט לויט די ווייטער-דיקע פסוקים — וויבאלד אז דאס איז די פסוקים פון דער פרשה, און דאס איז אן ענין כללי (נוגע צו אלע פסוקים), איז ער דאס מסביר תיכף בתחלת הענין].

ובהקדים: אויך בפשוטו של מקרא — זעט מען אז אין מצות התורה זיינען פאר-ראן מצות וואס האבן א טעם און עס זיינען דא חוקים וואס האבן ניט קיין טעם: צווישן די מצות וואס האבן א טעם (צי תורה איז מפרש זייער טעם, אדער דער טעם איז מובן מעצמו), זיינען פאר-ראן מצות וואס אויך זייערע פרטים האבן א טעם, און מצות וואס זייערע פרטים האבן (ע"ד הפשט) ניט קיין טעם.²¹

במצות הקהל איז מפורש בפסוק דער טעם ומכוון המצוה — „למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' גוי'“²² [און אזוי זיינען אויך מובן די טעמי הפרטים וואס די תורה זאגט: בבוא כל ישראל לראות את פני ה' במקום אשר יבחר²³ — דעמאלט איז גרינגער מקהיל זיין אלע אידן, און אזוי אויך דער „מקום אשר יבחר“, איז מער מתאים אויף פועל²⁴ „למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו גוי'“].

שנים שלמות. ולשון „מקצה שלש שנים“ (שם יד,

כח) — ראה פרשי תבוא כו, יב.

(23) ראה גם ע"ד החקירה והחסידות מר"ג ח"ג

פכ"ז. אגה"ק ס"ט (קכח, א).

(24) לא, יב.

(25) לא, יא.

אויך דארף מען פארשטיין בכלל: וואס איז דא נוגע אז דאס איז „מועד“ שנת השמיטה, שעדיין שביעית נוהגת בה בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית —

דעם איסור בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית ווייס מען שוין (לויט איין דיעה) פון פריער בפרש"י אויף „בחרש ובקציר תשבות“¹⁹; ובכל אופן האט דאך דאס קיין שייכות ניט לציווי פון הקהל צו זאגן דיני שביעית, אז דער מאלט זיינען נאך נוהג כמה דינים פון שביעית.

ג. דער ביאור בזה:

רש"י דארף ניט מפרש זיין דעם טייטש פון „מקץ“, ווייל ער האט שוין מפרש געווען, כנ"ל, אז „כל לשון קץ סוף הוא“, ובמילא מובן, אז בכל מקום איז פירושו ווי דארטן ביי „ויהי מקץ“²⁰, אז אויך דא איז דער פירוש — לאחר²¹ די שבע שנים.²²

מ"ש בגמרא (דאי כתב רחמנא מקץ הוה אמינא נימנו מהשתא ואע"ג דלא מתרמי בשמיטה" — ראה פרשי שם), והיינו שהי אפשר לפרש שהציווי דמשה הי' דמקץ שבע שנים לכניסתם לארץ או יעשו הקהל, ואי' מצוה לדורות (ראה ע"ד בלקיש ח"ט ע' 323 בבאור פרשי בפסוק יא). ולשול זה מפרש רש"י „בשנה ראשונה של שמיטה שהיא שנה שמינית“ (ובפרט לפי הגירסא בדפוס ראשון כנ"ל), והיינו שהוא מצוה לדורות, בשנה ראשונה של שמיטה. אבל לפי: (א) אינו מובן האריכות בפרשי (ב) הוצרך רש"י להעתיק מהכתוב גם התיבות „שנת השמיטה“.

(19) תשא לד, כא.

(20) ראה גם גריא ודקדוקי רש"י (מירא דכ"א)

שם. ובכמה מפרשי רש"י שם. לקיש ח"ה ע' 196

ואילך. ובהערות שם.

(21) ראה פרשי בכתוב דלפני „ויהי מקץ“ —

אסור שתי שנים.

(22) ראה רמב"ן ראה שם. בחי' כאן. וגם בראה

שם „מקץ שבע שנים תעשה שמיטה“ לא פרשי אם

הסוף מכלל השבע כי מובן הוא מפירושו שצ"ל שבע

(שלפנ"ז): ווען מ'דארף אנהויבן די "שש שנים תורע שדך ושש שנים תזמור כרמך"²⁶ אין דעם ערשטן יאר פון שמיטה, דארף מען האבן א ספעציעלע התעוררות וואס זאל פועל זיין אויף די ווייטערדיקע זעקס יאר, אז (אויך) דעמאלט זאל זיין "ויראו את ה'א ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת"²⁷ —

און דאס פועל'ט מען דורך דער-מאנען זיך אויף דער שנת השמיטה, ווען מ'האט זיך אפגעגעבן אין לימוד התורה כו' און זיך אנגעזאפט מיט יראת ה'. דער תוכן פון מצות הקהל איז, צו פארזעצן און שטארקן די התעוררות פון דעם שמיטה-יאר. אויך אין די זעקס נאכ-קומענדיקע יאר, ווען מ'איז פארנומען אין עבודת האדמה.

און דאס דייטעט אן רש"י מיט זיין אג' רופן דעם יאר — "שהיא שנה שמינית": דער ערשטער פון די זעקס יאר, דארף זיין (ניט בלויז א התחלה פון דער נייער שמיטה, "שנה ראשונה של שמיטה", נאר אויך) א המשך פון דעם פריערדיקן יאר. דאס איז אן אכטער יאר וואס קומט נאך דעם שנה השביעית.

ה. עפ"ז וועט מען אויך פארשטיין דעם ענין פון "קורא אותה שנת השמיטה שעדיין שביעית נוהגת בה כו'", — וואס איז, כנ"ל, לכאורה ניט מובן פארוואס דער פסוק (אין פ' הקהל) דארף מודיע זיין ש"עדיין שביעית כו' — דאס איז ניט סתם א (ווייטיקער) סימן אויפן יאר (וואס האט אבער קיין שייכות ניט צום תוכן פון מצות הקהל):

צו פארזעצן די התעוררות פון דעם פריערדיקן שמיטה יאר, איז דער פסוק מדגיש, אז אויך דער אכטער יאר איז

לפי' פאדערט זיך א ביאור וואס די תורה זאגט אז דער זמן (המתאים) איז "מקץ שבע שנים": צו מעורר זיין אויף טאן א זאך, ובפרט אויף יראת ה', וואס דאס איז דער מכוון אין מצות הקהל, דארף עס זיין ניט בסיוע פון א תקופה, נאר אין דער התחלה פון א תקופה.

איז רש"י מפרש אז אין הכי נמי — דאס מיינט טאקע, "בשנה ראשונה של שמיטה".

לפי' איז אבער ניט מובן פארוואס שטייט אין פסוק, "מקץ שבע שנים", וואס דאס איז מדגיש אז דאס קומט אלס א סוף (והמשך) פון די שבע שנים — זאגט רש"י, "שהיא שנה שמינית": דא איז נוגע אויך דער ענין וואס זי איז די שנה השמינית, דער יאר וואס קומט נאך שנה שביעית וועלכע איז א שנת שמיטה.

ד. די הסברה בזה:

בשנת השמיטה, ווען "שבת שבתון יהי לארץ". שדך לא תורע וכרמך לא תזמור את ספית קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור"²⁸, איז פאר-שטאנדיק אויך אין פשוטו של מקרא, אז דעמאלט, זייענדיק פנוי פון עבודת האדמה וואס דאס איז געווען (דער עיקר פון) זייער באשעפטיגונג²⁹, האבן אידן (מער — ובעיקר) זיך אפגעגעבן מיט לימוד התורה, וואס האט גע-בראכט צו יראת ה' ושמירת המצות³⁰.

ועפ"ז איז מובן דער קשר צווישן מצות הקהל (וואס איז "בשנה ראשונה של שמיטה") און שנת השמיטה

(26) בהר כה, ד"ה.

(27) כמוכן כ"מ בפשוטו של מקרא — ראה ר"פ בחוקתי ועוד.

(28) ראה ספורנו שם, ד. אברבנאל כאן — לפירושו דהקהל היא בתחלת שנה השביעית. ראבי"ע שמות שם. ועוד.

(29) בהר שם, ג.

(30) פרשתנו לא, יב.

קיום מצות שמיטה בשנת השביעית, קומט אויס, אז מצות הקהל איז תלוי אין דעם קיום מצות שמיטה מה"ת.

[דאס איז אבער ניט מוכרח. מ'קען זאגן, אז אויב נאך מ'איז מקיים מצות שמיטה בשנת השבע, אפילו נאך מד' רבנן, וויבאלד אז לפועל איז מען שובת מעבודת האדמה, הייסט עס לגבי מצות הקהל מה"ת — א שנת השמיטה ער אקערט ניט וכו', און מ'איז אויך דעמאלט מחוייב אין מצות הקהל³³.

וע"ד ווי מ'געפינט אז א קנין מדרבנן העלפט אויף ענינים מה"ת³⁴].

ז. מען דארף נאך אבער פארשטיין (בפנימיות הענינים):

דער תוכן פון שנת השמיטה, וועל-כער איז מפורש בתורה (שבכתב), איז (ניט דאס וואס אידן וועלן במשך דעם יאר (ווען מ'איז פנוי פון עבודת הא-דמה) זיך פארנעמען מערער מיט לימוד התורה כו', נאך) — „שבת שבתון יהי לארץ גוי שדך לא תזרע וכו' וכרמך לא תזמור“;

און דאס פועל'ט אויך אין די שפעטערדיקע „שש שנים" ווען „תזרע שדך" און „תזמור כרמך", ווייל מיט קיום מצות שמיטה ווייס א איד און בא-ווייזט בפועל אז „אין דבר מיוחד ברשותו רק שהכל ברשות אדון הכל"³⁵, אז דער אויבערשטער איז דער בעה"ב

„שנת השמיטה", ווייל „עדיין שביעית נוהגת בה": ניט נאך איז אין דער התחלה פון „שנה ראשונה של שמיטה" דא דער זכרון און די התעוררות פון דעם פריערדיקן שמיטה יאר, נאך מ'האט אויך שמיטה בפועל (אין דעם „קציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית"), ובמילא — נאך פרייע צייט אויף לימוד התורה וכו'.

ו. מענינים מופלאים ע"ד ההלכה וואס מ'קען ארויסנעמען פון דעם פרש"י:

אין דעם וואס די מצוה פון הקהל איז „מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה", אז דאס איז דער יאר נאך שמיטה, קען מען קלערן צי דאס איז בלויז א סימן אין וועלכן יאר מ'דארף מקיים זיין מצות הקהל — בשמינית, אין דעם יאר נאך שמיטה³⁶, אדער — ס'איז תלוי אין (דעם קיום פון) מצות שמיטה.

די נפק"מ דערפון³⁷ בפועל קומט ארויס בזמן בית שני, לויט די דיעות אז דעמאלט איז מצות שמיטה געווען נאך מדרבנן: לויט דער ערשטער סברא, אז ס'איז בלויז א סימן ווען מ'דארף מקיים זיין מצות הקהל, איז מובן, אז אויך דעמאלט איז מען געווען מחוייב במצות הקהל מה"ת: און לויט דער צווייטער סברא, איז מען דעמאלט געווען פטור מה"ת.

ע"פ הנ"ל אין הסברת לשון רש"י (ובפרט סיום לשונו „ולמה קורא אותה שנת השמיטה שעדיין שביעית נוהגת בה כו'"), אז דאס איז א המשך פון דעם

33 ראה ע"ז לקו"ש ח"א ע' 271 ואילך ד"ל דספה"ע דרבנן בתחלת ימי הספירה מהני לחייבו בספה"ע מדאורייתא לאחר זה, כי לאחר שישנה למציאות הספירה מצד המצוה דרבנן, הרי"ז מועיל לדאורייתא. וראה לקו"ש ח"ח ע' 54 ואילך. לקו"ש ח"ה"ש תנשא. ס"ה"ש תנשא ח"א ע' 452 ואילך.

34 ראה הדעות בזה: פס"ד להצ"צ תאריח סתמ"ח ס"ג, בספרים שנשמנו בשד"ח כללים מערכת הקרי"ף כל ח"י. ועוד.

35 חינוך מצוה שכת. וראה חינוך מצוה פד.

31 כדמשמע לכאורה מפשטות לשון רש"י סוטה שם „כל הסימנין הללו מקץ שנת השמיטה כו'".

32 ראה בכ"ז אנציקלופדי תלמודית ערך הקהל. ושי"נ.

מצות שמיטה טיילט זיך, בכללות, אין דריי ענינים:

(א) שביתת האדם⁴⁵ — דער איסור אויפן אדם צו פארנעמען זיך מיט עבודת האדמה⁴⁶, אפגעבן זיך אינגאנצן מיט לימוד וכו', כנ"ל.

(ב) שביתת הארץ — „ושבתה הארץ שבת לה“⁴⁷; וויבאלד די ארץ איז דאן שוכת פון אלע עבודות, עס ווערט דעם יאר ניט געטאן קיין עבודת האדמה, איז עס בא ארץ גופא אן ענין פון „שבת לה“.

(ג) די פירות וואס וואקסן אויס בשנת השמיטה זיינען הפקר לכל, דער בעה"ב פון שדה טאר זיי ניט האלטן אלס א זאך וואס באלאנגט צו אים⁴⁸.

דער מכוון כללי ועיקרי פון מצות שמיטה איז, כנ"ל, צו באווייזן ווי „הכל ברשות אדון הכל“ — איז י"ל אז אין יעדער פון די דריי ענינים הנ"ל דריקט זיך אויס א באזונדער פרט אין דער „בעלות“ פון אויבערשטן⁴⁹, כדלקמן.

ט. דער ענין פון שביתת האדם איז מדגיש די „בעלות“ ואדנות פון דעם אויבערשטן אויפן אדם — „אני נבראתי

אויף זיין שדה און אויף אלץ וואס איז דא אין וועלט (כמבואר בארוכה אין מפרשי טעמי המצות⁵⁰), און דערפאר איז זיין „תזרע“ און „תזמור“ איז די „שש שנים“ בהתאם צום רצון השם, דער רצון פונעם בעה"ב פון דער וועלט.

און וויבאלד די תורה איז מדגיש אז מצות הקהל איז „במועד שנת השמיטה“ — וכנ"ל, אז הקהל איז א פארזעצונג פון (דער התעוררות פון) שנת השמיטה, ווי דאס קומט אין „שנה שמינית“ — דארף מען זאגן, אז אויך די התעוררות פון שמיטה ווערט נמשך אין די שש שנים דורך דער התעוררות פון הקהל —

דארף מען פארשטיין: וואו געפינט מען אין הקהל א התעוררות אויף דעם ענין?

ויש לומר, אז דאס איז פארבונדן מיט די פרשיות בתורה וואס דער מלך לייענט בהקהל, ווי די משנה⁵¹ רעכנט זיי אויס (לגירסת רש"י⁵²): מתחלת אלה הדברים עד שמע ושמע⁵³ והי' אם שמוע⁵⁴ עשר תעשר⁵⁵ כי תכלה לעשר⁵⁶ ברכות וקללות⁵⁷ און פרשת המלך אשימה עלי מלך⁵⁸.

ח. דער ביאור בזה:

(45) המ"ע, בחריש ובקציר תשבות, לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן (לשון הרמב"ם ריש הל' שמיטה ויובל, ועד"ז בטהמ"צ ובמנין המצות מ"ע קלה).

(46) הלאוין שבו, שדך לא תזרע גו', שלא יעבוד עבודת הארץ בשנה זו (לשון הרמב"ם בהכותרת להל' שמיטה ויובל מצוה ב, וראה סהמ"צ ומנין המצות מל"ח רכ ואילך).

(47) בהר כה, ב, שבת שבתן יהי לארץ, שנת שבתן יהי לארץ (שם, ד"ה), ובלשון הרמב"ם (בהכותרת להל' שמיטה ויובל מ"ע א), שתשבות הארץ בשביעית. וראה השק"ט בכל הנ"ל לקריש ח"י ע' 286, ושו"נ.

(48) וראה לקריש שם ע' 287 ואילך, ושו"נ.

(49) ראה לקריש ח"ט ע' 476 ואילך.

(36) ראה גם רמב"ן בהר כה, ב, אברבנאל ר"ס בהר.

(37) סוטה שם.

(38) סוטה שם, וראה גירסת הירושלמי במשנה שם, רמב"ם בפיה"מ שם, הל' חגיגה פ"ג ה"ג, לח"מ שם.

(39) ואתחננו ו, ד"ט.

(40) עקב יא, יג"כא.

(41) ראה יד, כ"ב"ז.

(42) תבוא כז, י"ב"ט.

(43) שם כח, א"סט.

(44) שופטים יז, י"ד-כ.

לשמש את קוני⁵⁰:

הענגיק אין חרישה וזריעה, נאך „הוא הנותן לך כח לעשות חיל“; און ווען דער אויבערשטער וויל, וואקסט תבואה שלא עיף חוקי הטבע, ביז אַז די זריעה פון איין יאָר, שנה השנית, ווערט (למעלה מהטבע) גענוג אויף דריי יאָר — „ועשת את התבואה לשלש השנים“.

און פון דעם נעמט מען די הכרה און הרגש אויך אין די שש שנים ווען מ'איז חורש וזורע, אַז די תבואה וואָס וואקסט באַ אים אין שדה איז באמת ניט מצד דער חרישה וזריעה, נאך מצד ברכת ה'⁵¹.

יוד. דער דריטער ענין אין שמיטה — וואָס פירות שביעית זיינען הפקר — ברענגט אַרויס ווי דער אויבערשטער איז דער בעה"ב אויף נכסי האדם. אויך נאך דעם וואָס דער אויבערשטער בענטשט אַ אידן מיט נכסים, פאַר- בלייבן זיי אין דעם אויבערשטנס בעלות ורשות.

מ'קען דאָך טראַכטן: הן אמת אַז נאך דער אויבערשטער גיט די ברכה און כח אַז די תבואה זאל וואקסן (און ניט זיין חרישה וזריעה, אָדער „סגולת" הארץ), אָבער נאך דעם ווי דער אויבערשטער האָט אים געגעבן די ברכה, און די תבואה איז אויסגעוואקסן און איז ביי

אָ אַ איד פאַרנעמט זיך מיט עניני העולם איז ער עלול בשעת מעשה צו פאַרגעסן אויף תכלית בריאתו, אַז ער איז אַן עבד ה', און זיין רצון און עבודה דאַרף זיין צו ווערן דבוק צום אויבערשטן.

האָט דער אויבערשטער נאך יעדע זעקס יאָר געגעבן איין יאָר, ווען אַ איד דאַרף זיך אָפשיידן פון עניני העולם און זיך אָפגעבן אינגאנצן מיט עבודה רוחנית (אין וועלכער עס איז ניכר בגלוי זיין דביקות בה'): און דאָס גיט אַ אידן כח, אַז ווען עס קומט דערנאָך „שש שנים תזרע שדך גר" וזאל ער פילן, אַז אויך די התעסקות איז אַן ענין פון עבודת ה', „לשמש את קוני" — ער טוט עס לשם שמים⁵², ביז „בכל דרכיך דעהו"⁵³.

שביית הארץ איז מדגיש די בעלות פון אויבערשטן — אויף דער ארץ כולל — איר טבע (וחוקי הטבע בכלל), ווי דער פסוק זאָגט⁵⁴, וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו, וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים:

ע"פ חוקי הטבע איז די צמיחה און וואקס פון דער תבואה תלוי אין דעם פריערדיקן אָקערן און זיינע; באַווייזט דער אויבערשטער אין שנת השמיטה, אַז דאָס וואָס די ערד מאַכט וואקסן תבואה און פירות איז עס „לא בכחה וסגולתה"⁵⁵, און עפ"ז איז עס אַפ-

והשביעית תשמיטנה" — להפקיר כל מה שתוציא הארץ, „לכן צוה ביה להפקיר כ"מ שתוציא הארץ בשנה זו מלבד השביטה בה כדי שיוכור האדם כי הארץ שמוציאה אליו הפירות בכל שנה ושנה לא בכחה וסגולתה כי יש להם אדון על אדוני". אבל עיי' לפני: ומצוה זו שהיא להפקיר כל פירות ומצוה אחרת שציונו האל לשבות בה כר קשר אחד להם. ובמצוה שכו, שמיטת קרקעות' כי „שורש מצוה זו כר כתוב בס' אם כסף תלוה מצוה פד וקחנו משם".

55) להעיר ממשנית כמ"ס (לקו"ש ח"א ע' 216. ועוד) בפ"י הירושלמי (הובא בתודיה אמונת שבת לא, א) שמאמין בחיי העולמים וזרע.

50) קדושין בסופה.

51) אבות פ"ב מ"ב.

52) משלי ג, ו. רמב"ם הל' דעות ספ"ג. טושרע

ארי' סרליא.

53) בהר כה, כ"א.

54) חינוך מצוה פד. בחינוך כתב זה בהמצוה

אים, האט דאָר דער אויבערשטער אָפּגעגעבן די תבואה לרשותו.

אמת טאָקע, אַז וויבאַלד „אני (לא)“ נבראתי (אלא)“ לשמש את קוני, און דעריבער איז קלאָר, אַז אויך אַלץ וואָס אַ איד פאַרמאָגט דאָרף אויסגענוצט ווערן „לשמש את קוני“ (דורך נוצן עס אין עניני קדושה, אָדער „כל מעשיו“ לשם שמים כניל) — אַעפֿיכ איז פאַרט דאָ אַז אַרט פאַר אַ הרגש, אַז די נכסים באַלאַנגען צו אים, נאָר ער איז מחליט און נוצט זיי בהתאם צום רצון השם.

לערנט דער דריטער ענין פון שביעית, אַז אַ איד האָט ניט קיין (אייגענט) בעלות אויף זיינע נכסים — און דאָס דריקט זיך אויס אין דעם וואָס איין מאָל אין זיבן יאָר זאָגט אַן תורה, אַז אַלע פירות וועלכע זיינען אויסגע- וואַקסן ביי אים אין פֿעלד, זיינען הפקר לכלל⁴⁹:

דאָס דערמאָנט, אַז אויך אין די שנים ווען ער מעג האַלטן די פירות פאַר זיך, איז עס ניט ווייל זיי געהערן אים (צו טאָן מיט זיי וואָס ער וויל), נאָר זיי זיינען דעם אויבערשטנס נכסים וועלכע זיינען אים געגעבן געוואָרן (בפקדון?), אַז ער זאָל זיין דעם אויבערשטנס שליח צו דורכפירן מיט זיי דאָס וואָס דער אויבערשטער וויל.

יא. עפֿיז וועט מען פאַרשטיין די שייכות פון מצות הקהל אויך צו פרטי מצות שמיטה⁵⁰ —

דער תוכן פון די דריי ענינים הנל [שביתת האדם, שביתת הארץ און דאָס וואָס פירות שביעית זיינען הפקר לכל — וואָס דריקן אויס די „בעלות“ של הקבֿי״ה אויפן אדם, ארץ (וחוקי הטבע) און נכסי האדם]

איז דער (חלק ה) תוכן פון די פרשיות וועלכע מען ליינעט בהקלה: פרשת שמע״, והי אם שמוע, און „עשר תעשר“ „כי תכלה לעשר“:

אין פרשת שמע רעדט זיך וועגן דער עבודה רוחנית פון אַ אידן — קבלת עול מלכות שמים⁵¹, לימוד התורה, קיום המצות (תפילין ומוזוה), וואָס דאָס איז בהתאם צום ערשטן ענין הנל אין שמיטה — שביתת האדם, כדי ער זאָל קענען זיין פנוי אויף צו אָפּגעבן זיך מיט ענינים רוחניים, כניל.

אין פרשת והי אם שמוע רעדט זיך ווי דורך „שמוע תשמעו גו״ איז — „ונתתי מטר ארצכם בעתו גו״ ואספת דגנך גו״ (און אויב ח״ו „וסרתם גו״, איז — „ולא יהי גו״ והאדמה לא תתן גו״). דאָס איז מדגיש ווי דער אויבערשטער איז דער בעל הבית אויף חוקי הטבע, און דערפאַר איז די גשמיות פון אַ אידן, „ואספת דגנך גו״, אָפּהענגיק (ניט אין חרישה וזריעה של האדם, נאָר) אין „שמוע תשמעו אל מצותי“, אין אויס-

שהותחל הסדר דעבודת אדמה כו. וראה לקושי חס״ז ע' 176 ואילך.

(58) אלא שקורא „מתחילת אלה הדברים“ — דברי תוכחה שהוא כעין הקדמה כללית שיוקבע בלבם תוכן הפרשיות שקורא לאח״ו. ולהעיר שלדעת רבי (תוספתא סוטה פ״ז, ט) לא הי צריך להתחיל מראש הספר אלא שמע והי אם שמוע עשר תעשר וכי תכלה לעשר ופרשת המלך עד שגומר את כולה.

(59) פרש״י סוטה שם.

(56) כ״ה ביליש ירמי רמז רעו.

(57) וייל שזוהו גם טעם נוסף ע״ז שמצות הקהל נאמרה בסוף זמן היותם במדבר ולפני כניסתם לא״י, כי החילוק דשנת השמיטה (שבת לה) להשש שנים שלאחרי, הוא בדוגמת החילוק בין מצב בני״י במדבר שהי להם לחם מן השמים בלי שום עבודה ויגיעה (ולא הי מקום לטעות הנל), למצב בני״י בא״י

אויבערשטן), ווי דער צ"צ איז דאס
מבאר בארוכה.⁶⁵

יב. דאס איז אויך דער ביאור פנימי
וואס דער דין פון „עדיין שביעית נוהגת
בה“ (אין שנה שמינית) איז דוקא אין
דעם „קציר של שביעית היוצא למוצאי
שביעית“:

די הכרה (וואס מינעמט ארויס פון
שביתת הארץ) אז דער אויבערשטער איז
בעה"ב אויף ארץ (וחוקי הטבע), איז סיי
ווי דא אין „שנה השמינית“, ווייל מעסט
נאך (און דער חיות האוכל איז) פון דער
תבואה וואס איז געזיט געווארן בשנה
הששית ווי דער פסוק זאגט, „וזרעתם
את השנה השמינית ואכלתם מן התבואה
ישן עד השנה התשיעית“ — מען זעט
אין איר בגלוי ברכת השם (לויט טבע
הארץ קען זי ניט זיין בשנה השמינית),

כדי אז מיזאל אויך האבן (אין דער
שנה השמינית גופא) די הכרה, אז דער
אדם וכל אשר לו געהערט צום
אויבערשטן, איז דא דער צווייטער ענין
אין שנה השמינית, אז „עדיין שביעית
נוהגת בה בקציר של שביעית היוצא
למוצאי שביעית“ — אז אויך אין שנה
השמינית איז דער אדם ניט קיין בעה"ב
אויף דעם קציר (וואס איז פון זיין שדה),
ובמילא איז ער מרגיש ומכיר ווי דאס
געהערט דעם אויבערשטן.

ובמילא, בשעת ס'איז דער זמן ווען
עס פילט זיך א מעין פון תוכן ענין
השמיטה, הן איין דעם וואס מיזעט אז
אויך דאן שפייזט דער אויבערשטער
דעם מענטשן, הן אין דעם וואס דער
מענטש פילט אז ער איז ניט א מציאות

פאלגן דעם אויבערשטן'ס רצון.⁶⁶

און די פרשיות „עשר תעשר“, „כי
תכלה לעשר“ זיינען מדגיש, ווי די
נכסים פון א אידן זיינען ביי אים ווי א
פקדון פון דעם אויבערשטן⁶⁷ און דער
אדם איז אויף זיי ניט קיין בעה"ב; וואס
דאס דריקט זיך אויס אין דעם וואס א
חלק פון זיינע נכסים מוז ער אוועק-
געבן (א צווייטן אידן)⁶⁸ — „מתנות
עניים“ און „הפרשת תרומות ומעש-
רות“⁶⁹; בדוגמא צו פירות שביעית
וועלכע זיינען הפקר לכל⁷⁰.

און דערפאר איז מען דערנאך מסיים
מיט דער קריאה פון פרשת המלך⁷¹ (און
אויך די קריאה פון אלע פרשיות הנ"ל
איז דורכן מלך) — ווייל די אמת'ע
הכרה ווי דער אדם וכל אשר לו און די
גאנצע בריאה זיינען ניט קיין מציאות
פאר זיך, נאר אלץ געהערט צו דעם
אויבערשטן, ווערט אויפגעטאן דורך
דעם מלך. ווארום תפקידו העיקרי
פונעם מלך איז צו ממשיך זיין צו (און
— אין) אידן דעם ענין פון קבלת עול
מלכות שמים און יראת ה', ביז צום
הרגש פון אמת'ן ביטול (וואס גיט ניט
קיין ארט פאר א מציאות חוץ פון

(60) בפרשי' שם. והרי אם שמוע קבלת עול
מצות.

(61) ראה ד"ה איר שמואל בר נחמני תרי"ץ פ"ג.
לקריש חיי' ס"ע 229 ואילך. ושי"ן.

(62) ראה חינוך מצוה סו: שנעשינו שלוחים לו
לזכותינו.

(63) ולכן לאח"י דוקא קורא „ברכות וקללות
קבלת בריתות של תורה“ (ל' רשי' סוטה שם), כי
לאחרי שנקבע בדעת האדם דהוא וכל אשר לו שייך
להקביה, אז מקבל התורה באופן של ברית, שנעשו
דבר אחד.

(64) ועפ"י מובן הסדר לגירסת ופי' רשי' (סוטה
שם) דקורא פרשת המלך לבסוף.

(65) סהמ"צ מצות מינוי מלך. ועיי"ש פ"ג.

(66) בהר כה, כב.

פאר זיך, ווייל אין זיין אייגענעם שדה
איז אים ניט דערלויבט געווארן צו פירן
זיך ווי א בעה"ב —

איז דעמאלט די פאסיקע צייט אז די
קריאת הפרשיות פון הקהל דורכן מלך
זאל האבן א פנימית'דיקע ווירקונג אויף
די ווייטערדיקע שש שנים,

ביז אז — ,ולמדו ליראה את ה' כל
הימים אשר אתם חיים על האדמה"⁶⁷.

(משיחות ש"פ (נצבים) וילך תשלי"ב
ותש"מ, שמחת בית השואבה תשי"ג)

(67) פרשתנו לא, יג. וראה לקו"ש חייט ע' 369.

וילך ב

ס"ת! [וואס אזא זאך איז דאך א גרע-
סערער חידוש פון „ויהן שם ישראל —
בלב אחד" — דא איז עס אן עשי'
אחת].

נוסף אויף דעם וואס אידן זיינען גע-
ווען פאָרנומען מיט אכלו של משה
שלשים יום⁶; און דערנאך, בעשירי
בניסן⁷, זיינען די אידן אריבער (און
בהקדמת כמה הכנות לזה⁸) דעם
ירדן —

ולהעיר, אז כדי צו שרייבן אזויפיל
ספרי-תורה (מער ווי ששים ריבוא!) מוז
מען האבן א ריבוי עצום פון יריעות של
קלף (וואס מוזן זיין „מן המותר בפיר"ו),
דיי וכו', וואס די צוגרייטונג פון די אלע
זאכן איז פארבונדן מיט גאר א סך צייט,
התעסקות וכו'. און דערצו איז אויך ניט
מסתבר צו זאגן, אז יעדער איינער האט
געקענט אליין שרייבן א ספר-תורה¹⁰
(ווי מיר זעען היינט במוחש, אז בלויז א
מיעוט זיינען מוכשר און זיינען אומן-
סופר צו שרייבן א ס"ת). ובפרט באופן
„התנאה לפניו" — בקלף, דיי, קולמוס
וכתב נאה¹¹ — איז דאך מלכתחילה
ובנוגע — ריבוי אנשים — געמיינט נאר
ע"י שליח¹².

ב. על דרך הנ"ל איז אויך די שאלה

א. איינע פון די מצוות וואס אידן
זיינען נצטווה געווארן ביים סוף פון די
ארבעים שנה, וסמוך ממש (עכ"פ ליום)
פטירת משה, איז די מצוה פון כתיבת
ספר תורה. ווי מען לערנט אפ פון דעם
פסוקי „ועתה כתבו לכם את השירה
הזאת", אז „מצות עשה על כל איש ואיש
מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו"².

וויבאלד אז דער ציווי „ועתה כתבו
לכם את השירה גו" איז געקומען אלס
א הכנה צו דער כניסה לארץ — „כי
אביאנו אל האדמה גו" ועתה השירה
הזאת גו"³ — איז מובן, אז יעדער איד
האט גלייך (ועתה) געדארפט מקיים זיין
אט-דעם ציווי און שרייבן א ספר תורה
לעצמו.

איז תמוה: דער ציווי „ועתה כתבו גו"
איז געווען און געזאגט געווארן צו אידן
ביום פטירת משה (ז' אדר)⁴ — און מען
געפינט ניט אז עס זאל דערמאנט ווערן
בשום מקום, אז אין איין טאג זאלן מער
ווי עשרים ריבוא אידן זיך משתדל זיין צו
מעבד זיין עורות וכו' און שרייבן (עכ"פ
אנהייבן⁵ בכתיבת מה שהוא פון) א

(1) פרשתנו לא, יט.

(2) ל' הרמב"ם הל' ס"ת פ"ז ה"א. ועד"ז בסהמ"צ
מ"ע יח. והוא ע"פ סנה' כא, ב.

(3) לא, כ"בא. ולהעיר מאשכול ריש הל' ס"ת
(וראה תוס' ור"ן נדרים לח, א. שו"ת חת"ס יו"ד
סרני"ד. ועוד) שהלימוד מפסוק דילן מצווה לכתוב
ס"ת, הוא מזה שהשירה היא „לעוד" ע"ש.

(4) כהתחלת הפרשה (לא, ב) ובפרשי שם.

(5) כי אף א"ל שאין הכרח (מצד הציווי דועתה
כתבו גו') לסיים כתיבת ס"ת קודם כניסתם לארץ
(משא"כ ס"ת שכתב משה דלקמן ס"ב) — מ"מ, הרי
לא מצינו מוכר אשר ריבוא אנשים התחילו
בכתיבת ספרי תורה (עכ"פ בהכנות לזה — תומ"י.

(5) פרשי יתרו יט, ב (ממכילתא שם).

(6) ברכה לד, ח.

(7) יהושע ד, יט.

(8) ראה יהושע א, יא. שם ג, ג ואילך.

(9) ראה שבת קח, א. מס' סופרים בתחלתה.

טושי"ע יו"ד ר"ס רע"א.

(10) להעיר מראשית פרשתנו כאז.

(11) שבת קלג, ב.

(12) ראה לקו"ש חכ"צ ע' 17, וש"נ.